

Dârülmülk Konya

TARİH, KÜLTÜR, SANAT VE MEDENİYET
2023 / 2

“Vuslat”ın
750. yılında
Hz. Mevlânâ
ÖZEL SAYI

Konya

KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
ADINA SAHİBİ
Uğur İbrahim Altay

YAYIN KURULU

Ahmet Emre Bilgili

Azmi Özcan

Beşir Ayvazoglu

Coşkun Yılmaz

Erhan Afyoncu

Hilmi Şenalp

Mahmut Erol Kılıç

Mustafa Fayda

Mustafa S. Küçükbaşçı

Özkul Eren

Şükrü Koyuncu

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Mustafa S. Küçükbaşçı

Coşkun Yılmaz

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Ahmet Bilgiç

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Osman Demirtaş

EDİTÖR

Ekrem Aytaç

Mehmet Bilal Yamac

SANAT YÖNETMENİ

Özkul Eren

GRAFİK TASARIM ve UYGULAMA

Yasin Ilıcalı

FOTOĞRAF

Konya Büyükşehir Belediyesi Arşivi

İzzet Keribar

Ekrem Aytaç

2023-2

BASKI

Seçil Ofset

100. Yıl Matbaacılar Sitesi 4. Cadde No: 77

Bağcılar-İstanbul

www.secilofset.com • Sertifika No: 44903

İLETİŞİM

Konya Büyükşehir Belediyesi

Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı

Mevlana Kültür Merkezi Çimenlik Mahallesi

Aslanlı Kışla Caddesi No: 8 Karatay/KONYA

Tel: 444 55 42

web: www.konya.bel.tr

e-mail: darülmülk@konya.bel.tr

MERHABA...

Türk-İslâm düşüncesinin insan formunda tecessümü olarak nitelenebilecek Hz. Mevlânâ, Dârülmülk Konya'nın ikinci sayısının gündemini teşkil ediyor. Konya ve Hz. Mevlânâ, biri olmadan diğerinin düşünülmemeyeceği madde ve ruh bütünlüğünün ifadesi. Bu tecelli her biri düşünce dünyamızın ufuklarını zenginleştiren seçkin yazarlarımız tarafından çeşitli yönleri ile kaleme alındı ve tarihe not düşüldü. Bu yazılar özel hazırlanan illüstrasyon ve görsel malzemelerle de desteklendi.

Milletleri büyük yapan bir husus da kader anlarındaki davranış kabiliyetleridir. Adeta kurucu mayanın her hal ve şartta yaşatılması anlamına gelen bu kabiliyet tam da ihtiyaç duyulduğu anda kendi içinden yetişen nefeslerin sıcaklığı ile harekete geçer. 13. yüzyıl böyle bir kader anıdır. Türk-İslâm geleneği tarihin kaydettiği en çetin imtihanlardan biri ile karşı karşıyadır. Bir taraftan Moğol istilâsı diğer taraftan Haçlı saldırıları ile maruz kalman girdaptan kurtulma başta Hz. Mevlânâ olmak üzere Yunus Emre, Hünkar Hacı Bektaş, Hacı Bayram Veli, Şeyh Edebali, Abi Evren ve daha niceleri gibi

gönül erlerinin yeşerttiği mayanın hayatıyeti ile yeni bir yolculuğu başlatmıştır. Bu gönül erlerinin her biri yanmış yıkılmış bir coğrafyada bütün ümitlerini kaybetmiş insanlara yeni bir hayat nefesi üflediler. Her biri aynı hakîkatı kendi dilince seslendirdi.

Tarihin yetiştirdiği en güzîde şahsiyetlerden biri olan Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî de “Toprağa sevgiden başka bir tohum ekmeyiz” diyerek Türk-İslâm medeniyet anlayışının temel harcının sevgi olduğunu tebeyyün ettirmişti. İşte bu harcı korumak yarınların teminatıdır. Ancak geleneği korumak onu müzelik malzeme keyfiyeti ile değil yaşayan bir değer olarak yarınlara aktarmak ile anlamlı hale gelir. Onun için de yine Hz. Mevlânâ’nın ifadesiyle “Yeni şeyler söylemek” gereklidir. Her dem yenilenmek her an tazelenmek.

2023 senesi vuslatın 750. yılı münasebetiyle bütün dünyada “Mevlânâ Yılı” olarak idrak edilecek. Onun için Konya’ya ve bize düşen büyük sorumluluklar var. İlim ve irfan müktesebatımızın bütün dünyaya yeniden takdimi için bu vesileyi bir imkân olarak değerlendirip tarihin bu en muteber isimlerinden birinin rehberliği ile sevginin bütün hal ve tecellilerini yeniden mahzun ruhlara üflemek lâzım. Dârülmülk Konya bu sayısına bu saikle hazırlandı.

Kıymetli okuyucularımız; dergimizin bu sayısı baskı aşamasında iken bir başka vuslat daha gerçekleşti ve çok kıymetli Prof. Dr. Mustafa Sabri Küçükaşcı hocamız dar’ül-bekaya irtihal eyledi. O olmasaydı bu dergi ete kemiğe bürünemezdi. Âdeta mesuliyetini ikmal ile bizlere emanet bırakıp sonsuzluk yolculuğuna çıkar gibi gitti. Konya’nın Türk-İslâm âlemine hediye ettiği yiğit bir kıymet olarak ardında nice güzellikler bırakıp Rahmet-i rahmâna kavuştu. Dârülmülk Konya’da bu güzelliklerden olduğu için vuslat sayımız onun aziz hatırasına ithaf olunur. Makamı âli, menzili mübarek olsun.

Dergimizin yayınıyla ilgili kararlılığı ve yayın kurulunun kararlarına desteğinden dolayı Konya Büyükşehir Belediye Başkanımız Uğur İbrahim Altay’a, yazarlarımıza, tasarım ekibine, katkıda bulunan bütün dostlara müteşekkirimiz.

YAYIN KURULU

MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞCI
22 Aralık 1963 - 29 Temmuz 2023

*Bir talebe heyecanı,
muhabbeti ve gayretiyle hazırladığı
“Vuslat” Özel Sayımızı
son bir hatıra gibi bırakarak aramızdan ayrılan
muhterem hocamızı sevgi, saygı ve
rahmetle yâdediyoruz.*

Dâriülmülk
Konya

İÇİNDEKİLER

06
MEVLÂNÂ VE YUNUS SELÇUKLU'DAN OSMANLI'YA MEVLEVÎLİK
BEŞİR AYVAZOĞLU

14
NİÇİN MEVLÂNÂ VE NİÇİN ŞİMDİ?
SEYYİD HÜSEYİN NASR

18
ÂLİM VE DEVLET ADAMI İLİŞKİSİNDEN İLİM VE SİYÂSET
İLİŞKİSİNE
TAHSİN GÖRGÜN

26
MEVLEVÎLİK VE HAT SAN'ATI
UĞUR DERMAN

42
MAHMUT EROL KILIÇ İLE İRFAN GELENEĞİMİZ VE HZ. MEVLÂNÂ
ETRAFINDA "İKİMİZİN KALBİ BİRDİR, SEN BENİMSİN; BEN SENİNİM"
MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞCI

62
HZ. MEVLÂNÂ VE İNSANLAR ARASINDAKİ FARKLAR
ŞULE GÜRBÜZ

78
VARLIK VE RUH ANLAYIŞI BİLİMSEL BİLGİ-HZ. MEVLÂNÂ
M. EMİN ÜNAL

84
İNCİRE LAYIK OLDUĞUNU DÜŞÜNEN KUŞÇAĞIZLAR DEĞİLSEK
AVUCUMUZDAKİ SÜT NEREDEN?: BİR "MEVLÂNÂ FELSEFESİ"NE
NEDEN İHTİYAÇ DUYARIZ?
EMİNE CANLI

110
MEVLÂNÂ DERGÂHI VE KALEMİŞLERİ
ALİ FUAT BAYSAL

116
KONYA'DA MESNEVÎHANLIK GELENEĞİ VE MESNEVÎHANLAR
AHMET ÇELİK • HASAN YAŞAR

156
ÂLGİ İLE HAKİKAT ARASINDA İNSAN
ABDULLAH KUŞLU

164
"PEYGAMBERİMİZİN YOLU AŞKTIR..."
SÂFİ ARPAGUŞ

174
İKİ KİTAP, TEK HAKİKAT: MESNEVÎ-Yİ ŞERİF VE
MUHAMMEDİYYE
MEHMET BİLAL YAMAK

181
MOĞOL KUMANDANI BAYCU, MEVLÂNÂ VE KONYA
NADİR KARAKUŞ

188
MEVLÂNÂ'NIN HUZURU
YAVUZCAN GÖKÇER • MELİKHAN KİRAZOĞLU

222
İZMİR MEVLEVÎHÂNESİ VE NEYZEN TEVFİK
MEHMET DEMİRCİ

228
YAPAY ZEKÂNIN DİLİYLE MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN
HASAN AKAY

236
BİR TURİZM OBJESİ OLARAK 'GÖRSEL MEVLEVİLİK'
AHMET EMRE BİLGİLİ

252
BEYAZIT YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ'NDE
MİNYATÜRLÜ MESNEVÎ-İ MANEVÎ NÜSHASI
BEKİR ŞAHİN

262
MESNEVÎ'DEN BİR HİKÂYE HZ. ÖMER VE İHTİYAR
ÇALGICI
AHMET ANGI

274
HZ. MEVLÂNÂ VE İRFÂN
ALİ TEMİZEL

284
MEVLÂNÂ'NIN ESERLERİNDE ÜRETİM VE ÇALIŞMA
ADEM ESEN

300
ŞEMS VE MEVLÂNÂ
ABDULKERİM SURUŞ • MELİKHAN KİRAZOĞLU

312
MEVLÂNÂ
MUSTAFA ASIM KÜÇÜKAŞCI

Mahmut Erol Kılıç ve Mustafa Sabri Küçükbaşcı

MAHMUT EROL KILIÇ İLE İRFAN GELENEĞİMİZ VE HZ. MEVLÂNÂ ETRAFINDA “İKİMİZİN KALBİ BİRDİR, SEN BENİMSİN; BEN SENİNİM”

MUSTAFA S. KÜÇÜKAŞCI
(Röportaj)

DARÜLMÜLK KONYA:
13. yüzyıl, hem İslâm düşüncesi bakımından hem de özellikle biz Türklerin irfan hayatı bakımından fevkalâde önemli bir dönemdir. Bu dönemde Anadolu'ya çok önemli şahsiyetler gelmiştir. Konya özelinde, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî başta olmak üzere, Sadrettin Konevî, Şems-i Tebrîzî, Evhadüddîn-i Kirmânî, İbnü'l Arabî gibi önemli şahsiyetler hatıra gelir. Bu kimselerin, belki meşrepleri ve mezhepleri de birbirinden farklıdır. Bu âlim ve ariflerin, hem Anadolu'ya yönelmelerini hem de Anadolu'da, bilhassa Konya'da, mevkii kazanmalarını sağlayan sebepler nelerdir?

MAHMUD EROL KILIÇ:
Göç, hicret, yer değiştirme konusunda farklı disiplinler kendilerine göre farklı yorumlar

getirirler. Tarih boyunca insanların göç etmelerinin arkasında yatan sebeplerin en başında hiç şüphesiz savaşlar ve ekonomik sebepler gelir. İklim değişiklikleri, kuraklık, deprem v.b gibi doğal afetler de diğer mühim etkenlerdendir. Bunların yanısıra doğup büyüdüğü yöreyi terk edip başka diyarlara hicret etmenin bazı mânevî, dinî, entelektüel sebepleri de olabilir ki bu daha çok ilim adamları, filozoflar, din adamları arasında görülür. Bu kimselerde inancını daha özgürce yaşama temel sâiktir. Ayrıca mânevî ilimler nokta-i nazarından bakıldığında yukarıdaki bütün bu sebeplerin yanısıra bir özel sâik daha vardır ki buna kaynaklarda “*sevk-i ilâhî*” denir. Yani bir mânevî işaret almanın, bir mânevî yönlendirmenin etken olduğu durumlar diyebiliriz. Bu konu belki pozitif tarihçilik

mesleğinde ciddiye alınmaz ama din ve mâneviyat tarihinde bu vakalar az değildir. Buna muhatap kimse “Kalk ve falanca yere git!” minvalinde aldığı mânevî bir emirle hareket eder. Meselâ, rivâyete göre İbn Arabî Kâbe'de murakabe esnasında iken böylesi bir mânevî işaret almıştır. Daha önceden zihninde Anadolu'ya gelmek gibi bir niyeti var mıydı bilmiyoruz. Malum olduğu üzere kendisi aslen Benî Tayy kabilesinde bir Arap'tır. Anadolu ise bu kültürden farklı bir coğrafya. Üstelik Malatya, Konya oralara nisbetle soğuk bir iklim. Yani niye gelsin ki? diye sorabiliriz. Anavatanı olan Endülüs'ten kalkarak şarka doğru yaptığı seyahatlerde Mısır, Kudüs, Medine, Mekke gibi birçok yerden geçmişti. Mekke'ye yerleşmiş iken “*Kum izheb ilâ bilâdi'r-rûm*” (*Kalk ve Rum diyarına git!*) diye

bir manevî emir alır. Bunun üzerine kuzeye doğru yollara düşer. Bağdat ve Musul tariki üzerinden Anadolu'ya gelmesi böylesi bir *sevk-i ilâhî* ile olduğuna dair işaretler var.

Bundan yıllar sonra Mevlânâ ve ailesinin de doğup büyüdükları Belh ve Vahş bölgesinden terk-i diyâr etmelerinin arkasında yatan bazı sebepler sayılır. Zâhirî sebeplerden ilki, bölgeye gelmekte olan Moğol istilâsının yaklaşmakta olan tehlikesini hisseden baba Bahaddin Veled'in ailesini daha güvenli bölgelere çekmek üzere "Kalkın gidiyoruz!" kararı olduğu rivâyet edilir. Bir ikinci rivâyette ise, bölgenin idarecisinin Fahreddin Râzî'nin sözleri ile hareket edip Bahaddin Veled gibi hem âlim hem arif bir Kübrevî şeyhinin bazı görüşlerinden dolayı onu tenkit etmesi üzerine tatsızlık çıkmaması için bölgeyi terk ettiği görüşüdür. Tabi, rivâyet edilen her sebep kendi içerisinde doğru olabilir. Ancak çıktuktan sonra doğrudan Konya'ya gelmemeleri, Nişâbur üzerinden Bağdat'a gelmeleri, Bağdat'tan Mekke'ye gitmeleri gibi aynı İbn Arabî'nin seyahatinde gördüğümüz güzergâhı burada da gördüğümüzü unutmayalım. Haccı ifâ ettikten sonra ne olduysa bu kafilenin de kuzeye

yöneldiklerini görüyoruz. Yine aynı tarikle Urfa, Malatya, Sivas, Kayseri ve Karaman üzerinden Konya'ya gelirler. Bu manada, Mevlânâ'nın babasının, ailesini yanına alarak memleketini terk etmesinin arkasında yukarıda saydığımız maddî sebepler olabilir ama Anadolu'ya, Konya'ya gelmesinin ardında birinci sebebin maddî olmadığı kanaatindeyim. Sırf ilim ve irfan için müsait bir zeminin Anadolu'da bulunduğunu görmesi üzerine buraya hicret ettiklerini düşünüyorum. Yani ilim için hicret. Tıpkı ilk dönem muhaddislerin yaptıkları *er-Rahle* gibi.

Daha pek çok örnek var. Evhadüddîn Kirmânî var mesela, İran Kirman'ından Elazığ – Konya hattına geliyor. Buhara'dan Mekke'ye gelip yine oradan kendisini Bursa'ya 40 kandinin getirdiği bir Emir Sultan var meselâ.

Bu manevî yönlendirmelerin maddî karşılıklarının bulunduğunu da unutmamak lazım. Yani hikmet ve irfan ehilleri, mâneviyat erbabı, genellikle hüsn-ü kabul gördükleri yerlere doğru meylederler. Zira, ele aldıkları konuların yüksek metafizik ve irfan içermesinden dolayı ancak sembolik bir dille

anlatılabilmesi gerçeğinden hareketle, düz mantığın veyahut ham softalığın hakim olduğu yerlerde sıkıntı çekmekteydiler. Yunus Emre; "*Yunus bir söz söylemiş biç bir söze benzemez. Münafıklar elinden örttü mânâ yüzünü*" derken ve yine "*Ben bir acep ile vardım, benim dilim kuş dilidir. Kimse balım bilmez benim, benim ilim dost ilidir*" derken tam da bu mânâyı kasetmektedir. Onun sözüne nazîre yapan Aşık Paşa da; "*Aşık ile Yunus il bilmez yola gitti. Münkir olmasın diye saptırırım izimi*" derken anlayışı kıt insanlardan nasıl kaçtıklarını anlatır. Aynı çizgide Niyâzî-i Mısıri de; "*Mantık-ı tayrın lügat-ı muğlakından söyleriz. Herkes anlamaz bizi bizler muamma olmuşuz*" derken herkesin bu sözleri anlayamayacağını açıkça belirtmektedir.

Meselâ, İbn Arabî'nin Kahire'deki hayatında çok büyük zorluklarla karşılaştığını ve hatta kendisini zehirlemeye dahi teşebbüs edildiğini biliyoruz. Oradaki bazı müftülerin onun kitaplarının Nil nehrine atılarak tahrip edilmesi gerektiği yönünde fetvaları var. Hatta atarken eğer üzerine su sıçarsa orayı da kesmelisin gibi trajikomik fetvaları var. Böylesi derinliksiz ve anlayışsız bir ortamda bir

Haz. Mevlânâ'nın sandukası

arîfin daha fazla bulunması mümkün değildir. Orayı yavaşça terk etmesi gayet tabiidir. Kalanlar da artık; *"Göçtü kervan kaldık dağlar başında"* türküsünü çağırırlar.

Gerek İbn Arabî'nin gerekse Mevlânâ'nın kendilerinin yanısıra bunların aileleri ve talebeleri düzeyinde de Anadolu'da çok ciddi bir muhalefet ile karşılaştıklarını görmüyoruz. İbn Arabî'nin

talebesi Sadreddin Konevî'nin faaliyetlerinde ve Mevlânâ'nın babasının talebesi Burhaneddin Muhakkik-i Tirmizî'nin faaliyetlerinde ciddi bir tepkiyle karşılaşmadıklarını görmekteyiz. Halbuki o dönemde buralarda da yaşayan büyük kadılar, müftüler, din âlimleri vardı. Kahire'deki din adamlarının tepkisi şeklinde bir tepki yok buralarda. Çünkü bizde fıkıh ilmi müstakil ve

bağımsız değil. Hikmet ve irfanın bir alt dalı. Henüz sistem tepe taklak olmamış. İlimler hiyerarşisi var. Herkes yerini biliyor. Ârif/Hakîm/Fakîh'in cem olmuş hali var bizde. Tabii ki bu anlayış günümüzde değişti. Bizde de artık Mısır ulemâsı tipi öne çıktı. Bu durum Türkiye çağdaş Müslüman düşüncesinin geleneğinden ne kadar uzaklaştığını ve buna

bağlı olarak da ne kadar sığ ve kökleri olmayan bir ideolojiye dönüştüğünü ortaya koyması açısından dikkat çekicidir.

Klasik dönem İslâm alimi tipimiz, İbn Arabî, Mevlânâ tipidir. Evet şaşırtıcı değil mi? Bu alim tipinin Osmanlı'daki karşılığında, Davud-ı Kayserî'yi, Molla Fenârî'yi, Aziz Mahmud Hüdâyî'yi görüyoruz. Yani, zülcenâheyn denilen, hem zâhirî hem de bâtinî ilim sahibi olan alim tipini görmekteyiz ki biz çağdaş Müslümanlar olarak bu modelden çok uzaklaştık. Mevlânâ 'Molla Hüdâvendigâr'dır. Mevlânâ şiir söyleyen, sema eden bir zattır ama Hidâye isimli Fıkıh kitabını da okutan biridir. Bir molladır aynı zamanda, sarf nahiv dersleri veren bir din alimidir. Mevlânâ'yı bu şeklin dışına çıkarmak isteyen iki grup vardır. Birtakım Müslüman "*ehl-i zâbir*" ile bazı "*oryantalistlerin*" gayretleri burada örtüşmektedir. Oysa Mevlânâ din alimidir ve modern zamana kadarki en geçerli din alimi modelidir. Mevlânâ, katı olmayan, olayı sadece mantıksal hukuk kurallarına indirgemeyen, işin içinde aşkı-muhabbeti de olan din alimi tipidir.

İbn Arabî ve Mevlânâ örneğini verirken, geleneğimizde

ikisinin bir bütün olarak alındığını da hatırlatmak isterim. Aralarında büyük bir farklılık görülmez. "*Biz iki anneden süt emdik*" derlerken İbn Arabî'yi ve Mevlânâ'yı kasederler. Bu sebepten bu iki şahsiyet Osmanlı İslâm düşüncesinin adeta iki kurucu babası olarak görülürler. Şair Nâbî şu beyitlerinde ne güzel sentezliyor bu iki damarı: "*Tâlib-i Hakk'a olur râb-nümâ, nüsha-i Mesnevî-i Mevlânâ. Dîde-i rûba çeker kubl-i husûs, Nûr-ı esrâr-ı Fütûbât u Fusûs*". Bunlara daha sonraki süreçte yer yer Yunus Emre, Niyâzî'î Mısrî v.b. gibi başka isimler eklenmişse de bunlar bu ilk iki ismin şarihleri mesabesinde olmuşlardır.

Mamafih, birisi Arapça diğeri Farsça yazmışsa da aralarındaki mânâ müttehid olarak görülmüş. Aynı manayı farklı dillerde ifade ettikleri için, aralarında bir farklılık görülmemiştir. Üstelik onları anlayan ve algılayan muhit bu iki dili değil bir başka dili yani Türkçeyi konuşan bir muhit olduğunu da gözden kaçırmayalım. Yani "*Üzüm*" diyenlerle "*Engür*" diyenler ve "*İneb*" diyenler bunun sadece bir lisan farkı olduğunun ama özün aynı olduğunun yani aynı meyveyi yemekte olduklarının bilincindeydiler. Sonraları bu

"*Aynı dili konuşmaktan aynı gönlü paylaşmak evladır*" görüşünden, bu yüksek idrak seviyesinden yavaş yavaş uzaklaşılacaktır.

Yakın zamanda Kültür Bakanlığı Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Ramî Kütüphanesi'nin açılışı münasebetiyle 13 Ocak 2023 tarihinde "*Sultan Fatih'in Şahsî Kitaplığı*" temasıyla bir yazma eser sergisi açtı. Çok güzel bir katalog kitabı da yayınlandı.¹ Sergiyi ziyaret etme veya kataloga göz atma fırsatı bulanlar görürler ki, "Sultan Nüshası" denilen yani Sultan'ın kendi şahsî kitaplığında yer alan kitaplar içerisinde İbn Sînâ ve Şehabettin Sühreverdi gibi feylosofların yanı sıra, İbn Arabî'nin Füsûsu'l-Hikem'i ve Müeyyedüddin el-Cendî tarafından yapılmış şerhi, Sadreddin Konevî'nin Miftâhu'l-Gayb'ı ve tercümesi, Mevlânâ'nın Mesnevî'si de yer almaktadır. Fatih savaşa giderken bile deri cep çantasında 5 adet küçük boy kitabı da yanında götürürdü ki bunlardan birisi de Konevî'nin Miftâhu'l-Gayb'ı idi. Kanûnî'nin, Yavuz'un, III. Murad'ın İbn Arabî mirası için

¹ Benzer bir sergi de *Anadolu Ârifleri ve Âlimleri* adıyla 7-18 Aralık 2022 tarihleri arasında Konya'da gerçekleştirildi. İki sergide yer alan eserler arasında muhteşem benzerlik dikkat çekiciydi. Bu serginin de katalogu yayınlandı. Bu vesile ile başta Bekir Şahin bey olmak üzere emeği geçen herkesi tebrik ederim.

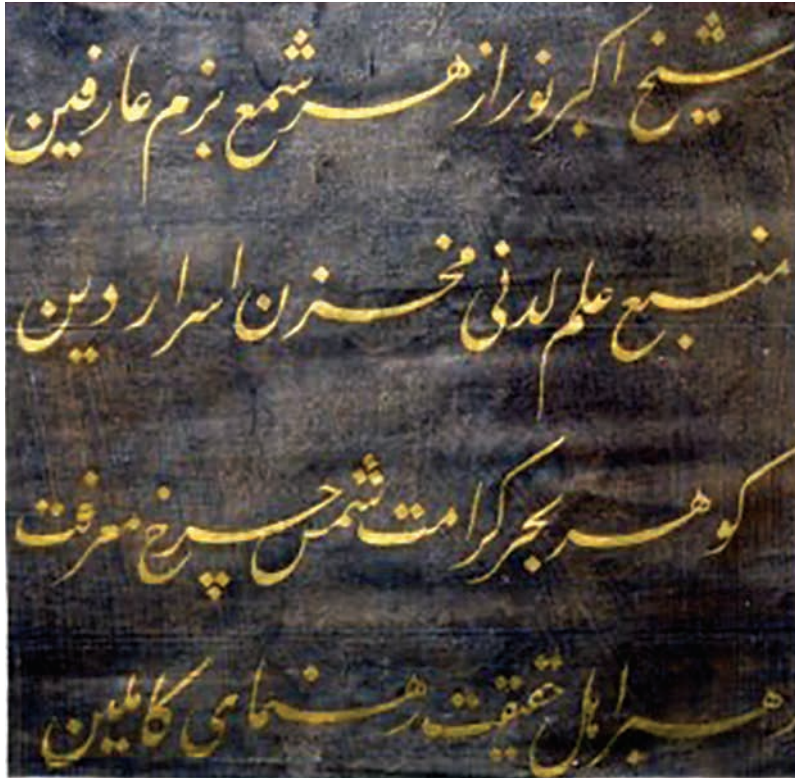
“Bu gün New York’ta bir Mevlânâ var. Tahran’da bir Mevlânâ var. İstanbul’da bir Mevlânâ var. Konya’da başka bir Mevlânâ var. Arap dünyasında ise Mevlânâ maalesef hiç yok! Yani herkesin bir Mevlânâ’sı var. Dolayısıyla, Mevlânâ’yı doğru anlamamız gerekiyor.”

yaptıklarına ise girmiyorum, hepsi ortadadır, tek tek belgeli olarak konuşacak olursak, bu röportaja sığmaz. Hasılı, Sultan Fatih’in zihniyet dünyasında, tasavvufi İslâm düşüncesi çok merkezi bir yerdedir. Maalesef günümüzde farklı yorumların ortaya çıkmasından dolayı, Tasavvufi İslâm tabirini kullanıyorum. Yoksa Osmanlı döneminde konuşuyor olsaydık, “tasavvufi” eki eklemeye gerek olmazdı. Osmanlı’da İslâm, zaten tasavvufi İslâm’dı. Osmanlı’da başka türlü bir İslâm yoktu. Bu sebeple, tasavvuf kelimesi çok kullanılmazdı. Zira, buna gerek yoktu. Günümüzde mecburen çoğu kere “Tasavvufi İslâm” diyoruz. Demek zorunda kalıyoruz. Çünkü başka İslâm neveleri öne çıkmıştır. Birini diğerinden tefrik etmek için bu vurguyu yapıyoruz. Sünnîlik dediğimiz zaman bile kaç çeşit Sünnîlik çıktı ortaya. Sık sık ‘Sünnî Omurga’ tabirine vurgu yapan arkadaşlar bununla

ne kasdettiklerini açıkça ortaya koymalıdır. Osmanlı bu tabiri de çok kullanmazdı. İbn Arabî, Mevlânâ, Yunus Emre hangi itikadı taşıyorsa onlar da o itikadı izliyordular. Bu arkadaşların Mâtürîdîcilik vurgusunu da abartmalı buluyorum. Türkler Mâtürîdîdirler önermesi de yanlış. Eş’arî Türkleri, Şâfiî Türkleri nereye koyacağız. Bunlar çağdaş bazı sloganlar, çok bilimsel değil bence. İlmin önündeki perdeler diye ayrı bir bahis açmamız lazım ama yeri burası değil.

Tekrar Konya’ya geri dönecek olursak bütün bunlar o dönem Konya’sının yüksek ilmi seviyesini göstermektedir. O yüksek ilmi anlayış seviye olduğu içindir ki bu bilgiler akın akın buraya yönlendirilmişlerdir. İlim iltifata tabidir dedik ya, aynı zamanda siyâsî erkânın da onlara böyle bir zemin oluşturmaktaki iltifatlarını

unutmamak lâzım. Meselâ Sultan İzzettin Keykavus’un, İbn Arabî’yi Konya’nın dışına kadar çıkararak karşılaması örneği muhteşemdir. Bir sultan, bir âlimi karşılıyor. Çağdaş protokolden farklı olarak Sultan atından iniyor ve “*Gerçek sultan sizsiniz, siz ata binin, ben zimâmından çekeceğim, öylece Konya’ya gireceğiz*” diyor. Tabii ki vazifesini ve sahasını iyi bilen İbn Arabî bunu reddediyor ve Konya’ya yan yana yürüyerek giriyorlar. Din ve siyâset adamlarının ilişkisindeki bu insicam ve mükemmellik, doğal olarak bazı ariflerin/ ilim adamlarının Konya’ya doğru teveccühte bulunmasını sağlıyor. Bu, uzun yıllar devam etmiştir, Konya’da, İstanbul’da, Malatya’da, yani Anadolu’nun her bir bölgesinde. Fatih Sultan Mehmet’i İstanbul’u fetheden bir siyâsî lider olarak görüyoruz. Ama kırk dokuz senelik kısa bir ömür yaşamış bu Sultan’ın entelektüel tarafı çalışılmamıştır veya az

çalışılmıştır². Max Weber'in zihniyet analizleri Osmanlı tarihi çalışanlarca çok uygulanmış değildir. Tarih sadece dokümanter tarih, yani belgeler tarihi değildir. Tarih, her şeyden evvel düşünceler tarihidir. Tin, yani ide, yani Zihniyet Dünyası olmadan vesikalar oluşamaz. Vesikalar sonuçtur. Tarih eylemlerden meydana gelir ama kişi o

eyleme geçmeden evvel onun bir zihniyet dünyası vardır. Bu dünyadan hareket ederek eyleme geçer. Bizde Osmanlı tarihçiliği daha çok iktisat tarihçileri eliyle geliştirildiği için para vakıflarına verilen önem kadar arka plandaki tasavvufi dünya görüşüne önem verilmemiştir. Rahmetli Halil İnalıcık hoca bu eksikliği âhir ömründe fark etmişti.

*“Ama artık benim için çok geç
bu saatten sonra bu konuyu
çalışmam”* demişti.³ Son 30
yıldır Tasavvuf Tarihçileri’nin
devreye girmesi ile bu açık
biraz olsun kapatılmaya
çalışılmaktadır. Tabii ki
Tasavvuf Tarihçileri’nin
de analitik bakış açılarının
zayıf olması onları Tekke
Tarihçiliği’nin ötesine
geçirememiştir ki bu da bir
bahs-i diğerdir.

Netice olarak su mecrasına doğru aktığı gibi ilim de iltifat gördüğü yere doğru akar. Marifet, iltifata tabidir, iltifat görmeyen meta zayıdır. Baş tacı edildikleri yere doğru gelirler ve burada bir sıkıntı olursa da yavaşça orayı terk ederler. İbn Arabî örneğinde bunu görüyoruz. Sultan, İbn Arabî'nin talebesi idi, onun tavsiyelerine kulak verirdi. Fakat daha sonraları iktidar sarhoşluğu gözleri bağladı. Eyyûbîlerle lüzumsuz bir çatışmaya girmek istedi. İbn Arabî, Eyyûbî Emiri Melik Zahir ile Sultan arasında, mümkün olduğunca ihtilaflara engel olmaya çalıştı. Diğer taraftan, Keykavus'un annesi Müslüman olmakla beraber aslen Konya Hristiyanlarından olduğu için dayıları üzerinden

2 Bir nebze Samiha Ayverdi'nin Edebî ve Mânevî Dünyası içinde Fatih isimli eseri ile İsmail Erünsal hocanın Fatih'in Entelektüel Portresi çalışmalarına bakılabilir.

3 Osmanlı'da İbn Arabî Tesiri konusunda çalışmasını istediği bir öğrencisinin benimle görüşmeye geldiğindeki nakline göre.

-dayıları Müslüman olmamıştır- Sultan'ı etkileyerek Konya ve civarında ihtiyaç yokken kiliseler inşa ettirmeye başladılar. İbn Arabî buna engel olmak istedi. Baktı ki sözleri eskisi gibi dinlenmiyor yavaş yavaş Şam'a geçti ve âhir ömründe orada yaşamaya başladı ve orada da vefat etti.

DARÜLMÜLK KONYA:

Hocam, burada iki husus hatırmıza geldi. İlki, 1040 Dandanakan Savaşı'ndan sonra Türklerin Batı'ya doğru hareket etmeleri ve bir anlamda Hz. Mevlânâ ile yollarının kesişmesi. İkincisi, Osmanlı'nın kuruluş yıllarındaki Tekke-Medrese bütünleşmesinin önemi. Bunun temeli de Anadolu'yu şenlendiren ulemâ ve urefâ tarafından atılmış gibi görünüyor.

MAHMUT EROL KILIÇ:

Bu tekke medrese ayrımı başta çok keskin değildi. Makas sonraki yıllarda açıldı. Yani tekke, medrese idi medrese de tekke idi. Medresede de zikir yapıldı. Meselâ düşünebiliyor musunuz, İznik Medreseleri Baş Müderrisi Davud el-Kayserî medresede Fusûsu'l-Hikem dersi yapıyor. Şimdi siz Afganistan'daki İslâm medreselerinde Mesnevî dersi okutulduğunu

veya Afrika'daki şeriat fakültelerinde Fusûsu'l-Hikem okutulduğunu duydunuz mu hiç? Ne kadar uzaklaşıldı o gelenekten! Ama eskiden vardı. Konya'da mukim Afganlı bir arkadaşım 30 yıl evvele kadar medresede Mevlânâ, Hafız, Sa'dî okuduklarını söyledi bana. Osmanlı medreseleri de böyleydi. Bunun yanısıra, Osmanlı'da felsefe yoktur derler, bunu negatif anlamda, yani olumsuzlayarak söylerler: Osmanlı'da felsefe gelişmemiştir doğru, katılıyorum. Ama ben bunu olumlu olarak görüyorum. Çünkü Osmanlı'da felsefe yapılan yerler, yani Varlık ve Bilgi üzerine, yani ontoloji ve epistemoloji üzerine sohbetlerin yapıldığı yerler tekkelerdir. Osmanlı'da tabir caizse felsefe atölyeleri tekkelerdir. Ben kimim, nerden geldim, insan olarak ben neyim, burada ne arıyorum ve nereye doğru gidiyorum? Mebde ve mead konuları gibi metafizik konuların tartışıldığı yerler kâmil bir şeyhin sohbetleriydi. Ankaravî Rusûhî Dede'nin Galata Mevlevîhânesi meselâ, medrese değil, tekke. Ama burada Hikmetü'l-İşrak okutuluyor. Şehabeddin es-Sühreverdi'nin felsefi bir metnidir. İsmail Hakkı Bursevî'nin metinlerine,

Kitabu'n-Neticesi'ne bak, bir felsefe kitabıdır adeta. Bahsettiğimiz Ankaravî'nin metinlerine, Mesnevî Şerhi'ne bak. Örnekleri çoğaltmamız mümkün. En son, Ahmet Awni Konuk, Birinci Dünya Harbi esnasında, bir yandan PTT'de müdürlük yapıyor ve hem Fusûsu'l-Hikem'e hem de Mesnevî'ye şerh yazıyor. Bu seviyede bugün ne bir Diyanet İşleri Başkanına ve ne de bir ilahiyat hocasına sahibiz. Dahası 1950'lerde Diyanet bu eserleri basmayı bile reddediyor. Nereden nereye düştük.

Tekke'den kopan Medrese daha çok lisâniyata ve mantığa hapsoldü. Dil öğretim merkezi haline geldiler. Lisân kursu oldular. Arap Filolojisi merkezi oldular. Allah'ı arama ilminden fersah fersah uzaklaştılar. *Men Aref* dersleri yok artık oralarda. *Tefakkuk* yani derinleşme ilmi yerini Hukuk Fakültesi müfredatına bıraktı. Oysaki hukukun arkasında esaslı bir dünya görüşü ve felsefe var. Tarihte her hukukçu önce bir filozoftur sonra hukuka dair görüşleri vardır. Bu ihmâl edildi ve dışlandı. Eğer, yeniden *İslâm'ın ihyası* olacaksa bu yaklaşım salt hukuk mevzuatından çıkmaz. Hukuk bir sonuçtur, sebep ve gaye değildir. Sizin bir gayeniz yoksa hukuk ne işe yarar. Daha ötesi

gayesiz hukuk bazen sorunun bizatihi kendisi olur. Radikal Tekfirci hareketler bu açıdan hukuk kalkışlıdır. Hem de ceza hukuku. Gençliğimizde bize Abdülkadir Udeh'in İslâm Ceza Hukuku kitabını tavsiye ederlerdi. 17-18 yaşlarında bunu okumayan yok gibiydi adeta. Sanki Müslüman dünyanın ana problemi, nasıl ceza vereceğiz problemiydi. Oralardan çıktı bu radikal tekfirciler. 85'li yıllarda Mısır'da yaşarken oradaki müslüman gençlerin elinde fotokopi olarak çoğalttıkları bir metin görmüştüm. Nedir diye sorduğumda büyük Hanefî âlimi İmam Muhammed'in el-Mebhut isimli fıkıh kitabının Cihad Babı olduğunu söylemişlerdi. En mufassal "Cihad Fıkıhı" Hanefî mezhebindedir derlerdi. Serahsî'nin Şerhü's-Siyerü'l-Kebîr'i de bu manada diğer bir mühim kaynak derlerdi. Biz bunu adeta ezberliyoruz demişlerdi. Zira onlara kimse Büyük Cihad nedir öğretmemişti. Kestiler, biçtiler, doğradılar ama sonunda kaybettiler. Metinleri de mahvettiler kendilerini de mahvettiler.

İnsanlığın hukuksal durumuna yönelik teklifleriniz her zaman değişkendir ve tartışmaya açıktır. Zaman değişir, ihtiyaçlar değişir, şartlar değişir, ahkâm değişir. Bu

durumda sizin salt hukuk üzerinden saadet ve mutluluk öneriniz başka bir düzenleme tarafından yanlışlanabilir, eksik bulunabilir, hatta hükmü geçersiz kılınabilir. Şimdi eğer sizin dininiz sadece hukukunuzdan ibaret ise o zaman onun yetersizliğinde sizin dininiz de rafa kalkar. Meselâ instinca ve istibrâ ahkâmına artık günümüzde gerek var mı bilmiyorum. Roma hukukunun Juntianus kodifikasyonunda bir fıçı şaraba mukabil ne takas edebilirsin konusu gibi Hukuk Tarihi konusudur artık bunlar. Ama Afganistan'daki medreselerde artık Mesnevî okutulmuyor dedim ya onun yerine istinca ve istibrâ ahkâmı hâlâ okutulduğu için bizim TİKA'nın yaptığı taharet musluklarını kırıyorlar. Onun yerine kovalarla taş koyuyorlar. Kanalizasyonun tıkanması da cabası. Bugün olan budur. Demek istediğim şu ki hukukla özdeşleştirilmiş İslâm dini, günümüzdeki bazı gelişmeler karşısında, meselâ insan hakları, kadın hakları, ticaret hukuku, ceza hukuku, idari hukuk, ideal yönetim şekli v.b. gibi konularda eksik ve yetersiz kalma durumu ile karşı karşıyadır. Sorunu giderecek bir çözüm önermekte sık kalıyor. Daha açık bir ifade ile yenilgiye uğruyor. Şimdi yenilen İslâm

dini mi olmakta? Bu durum karşısında bazı yeni kuşak gençler dinlerinden soğumaya başladılar. Deizm tartışmalarına bir de bu gözle bakmakta fayda olduğu kanaatindeyim.

Oysa Allah "Biz Nuh için Din'den bir şeriat yaptık" (Şûrâ, 13) der. Yani esas olan Din'dir, şeriat değil. Din'in alt dalıdır Şeriat. Bizim Yunus ne güzel özetlemiş bunu: "Şeriat Tarikat Yoldur Varana (Ama) Marifet Hakikat Andan İçerü". Yani şeriat da tarikat da gaye değildir, araçtır. Gaye onunla varacağın yerdir ki o da Hakikat'tir. Bir şeriat ki, bir tarikat ki seni oraya taşıyorsa gayesinden sapmış demektir.

Hasılı ihyâ süreci ontoloji, yani varlığa dair, kâinata dair, insana dair görüşünüzle başlar. İnsan nedir? Allah diyor ki 'Ben onu yarattım, kendi rubumu üfledim'. Ne demek şimdi bu? Ey kadı, ey müftü bana açıklayınız! Allah, bana kendi ruhunu üflemiş, o zaman ben Allah'ın ruhunu taşıyor muyum? Şayet taşıyorsam, benim Allah ile irtibatım senin bana söylediğinin çok ötesinde, çok daha yakın bir irtibat. Ben Allah'a uzak değilim veya Allah bana o kadar uzak değil. Daha sıcak bir ilişki var. Ama sen bana mâni oldun: Şirke düşme tehlikesinden dolayı araya o kadar duvar ördün ki, benim

Rabbimle aramı açtın ey molla.
O zaman sen çık aradan, kalsın
Yaradan! Aradaki bu duvarları
kaldırmak gerekiyor.

Binaenaleyh, Türklerin, siyâsi olarak Dandanakan'dan sonra Batı'ya doğru yöneldikleri doğrudur. Ama hep söylediğimiz gibi arifler irfan tohumu ekebilecekleri toprak ararlar. Biliyorsunuz, her toprağa ekin ekilmez. Çünkü bazı topraklar ürün vermez. *'Ektiğim zaman buradan mahsul alırım'* dedikleri her yere giderler, oranın etnik yapısına çok bakmazlar. Bu bölge, o dönemlerde Konya'dır ve çok da güzel ürün vermektedir. Tohumu alıyor ve yeşertiyor: Selçuklular, ardından Beylikler Dönemi ve son olarak Devlet-i Aliyye-i Osmaniye olarak zirvesini bulmuştur. Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'nin din felsefesi tasavvuftur. Bu tartışılmaz bir gerçektir. Sapla samanı birbirine katarak kadim Tasavvuf geleneğini toptan heretik bir harekete indirgeyen ve önceleri *"İslâm tarihinde büyük kırılmayı yaratmış Tasavvuf ve Ekberî devrim İslâm'ı ve Müslümanları pasifize ederek eski yaratıcı dinamizmini kaybettirmiş'* diyen bir hocamız, nihayet son yazdığı makalede biraz insafa gelerek Osmanlı bir Ekberi devletidir gerçeğini itiraf

etmiştir.⁴ Aynı bölgenin çocuğu olsalar da bu hoca gibiler Neşat Ertaş dinlemezler. Dinlemiş olsalar da onun; *"Kalpten kalbe bir yol vardır, Gözünen görünmez sırdır, İkimizin kalbi birdir, Sen benimsin ben seninim"* türküsünü dahi dinlemezler. 'Bir şey ki gözle görünmez inceleme konusu olamaz ve Sen-ben biriz demek panteizmdir' deyip kestirip atarlar. Anadolu irfanından bu kadar uzaktır bu cumhuriyet sonrası ilahiyatçı tipi. Tasavvuf karşıtlığı ile maruf bir edebiyat tarihçisi ise inceleme olarak Sultan Fatih'in şiirlerini seçiyor. Bâriz tasavvufi mazmunlar taşıyan bu şiirleri profanlaştırmak için özel çaba sarf ediyor. Zorluyor kendini. Yahu kardeşim git kendine Behçet Necatigil'in şiirlerini seç meselâ. Daha iyi anlarsın belki. Bırakın sûfi şiiri şerhetmeyi. Bilmediğin ilmin peşine düşme.

Her şeyden evvel şurası bir gerçektir ki bir kere siz küllî olarak birisinin fikirlerine karşı iseniz onu karalamak için her şeyi göze alırsınız. Adalet, insaf, iz'an, ilim v.b gibi değerler rafa kalkar. Yani, birileri Mevlânâ'yı veya İbn Arabî'yi idam etmeye karar vermişse, ona kılıflar bulur. Dolayısıyla burada bir art niyet vardır. Çağdaş Türk ilahiyatçılığı,

çağdaş Türk tarihçiliği, istisnalar hariç pozitivist, rasyonalist ve neo-selefik bir formasyonun tesiri altındadır. Bu bazı akademisyenlerde çok bariz bir şekilde görülür. Yani siz bütününe zındıklık olarak baktığınız zaman, bunun iyisi-kötüsü, problemlili-problemsiz alanı çorba olur. Tasavvuf doktrinini de bilmedikleri için meselâ vahdet-i vücûd onlarda panteizmdir. Osmanlının ana akidesi olan Vahdet-i Vücûd'tan bahsediyorum. Yani Varlığın özde aynı cevherden gelip tezahürde farklılaştığı fikri. Bize göre siz bir kere Vahdet-i Vücûd'un ne olduğunu bilmeden asla Selçuklu - Osmanlı tarihçiliği yapamazsınız! Bugün artık bazı Batılı tarihçiler bile Osmanlı'daki 'Birlikte Çokluk' siyâsi-içtimâî anlayışının arkasında bu fikrin olduğunu itiraf ederlerken bizdeki kasabalılar bunu görmüyorlar.

DARÜLMÜLK KONYA:
Hocam, şu da hemen hatırıma geliyor. Moğol tehlikesi söz konusu. Hz. Mevlânâ gelip Konya'da kaldığı zamanlarda Moğollarla karşılaşılıyor. Günümüzde, insanların Hz. Mevlânâ'yı iyi anlayamadıkları hususlardan bir tanesi, hatta Hacı Bektâş-ı Veli için de benzer bir durum söz

4 Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı Devleti ve İbn Arabîcilik*, *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, LIX (2022), 1-29.

konusudur, Moğollarla ilişkiler meselesi. Bu konuda insanların kafası ciddi manada karışık.

MAHMUT EROL KILIÇ:

Üç beş kişinin kafası karıştı. Bütün insanların kafası karışmış gibi lütfen aktarmayınız. Meselâ, bizim kafamız hiçbir zaman karışmamıştır. Yukarıda örneklemeye çalıştıklarım gibi kafası karışıkların kafası hep karıştı zaten. Yani sırf bu konuda değil tasavvufun her konusunda kafaları karıştı bunların. Bu hocaların zihniyet dünyaları üzerinde çalışmak lazım. Yani hepsinin bir dünya görüşü var ve oradan bakıyorlar olaya. Şimdi bir insanın dünya görüşünün olması, bir dinî veya ilmî mezhebinin olması gayet doğaldır. Ama siz mezhepçilik yapıyorsunuz, ötekileştiriyorsunuz, İslâm dışına atıyorsunuz, tekfir ediyorsunuz vs. Bunu kabullenmek mümkün değil. Benim de ilmî mezhebim var. Hatamla sevabımla sûfî perspektiften bakmaya çalışan bir akademisyenim. Ama aynı ilmî meşrepten ve mezhepten olmasam da İbn Teymiyye'yi tekfir etmiyorum. Büyük bir âlim olduğunu kabul ediyorum. Arkadaşlarım var o ekolden. Ben ise İbn Arabî / Mevlânâ ekolündenim meselâ. Ama sen

kalkıp kafırdı, lgbt'ydi falan dersin o zaman işin rengi değişir. Biz ise ilmî açıdan katılmadığımız noktaları söylüyoruz. Meselâ detaylı analizlere girmeden çok kolay tekfir ediyor olması bir problem bizce. İbn Arabî'yi yirmi üç konuda tekfir etmiştir. Ben bu yirmi üç konuyu tek tek incelemişimdir. Bu konularda İbn Arabî öyle demiyor, o zaman ey İbn Teymiyye, biraz daha vicdanlı olsaydın da o cümlelerin o manada olmadığını görseydin diyorum. Ama sert dilli, dümdüz, kırdı yıktı geçti. Hayatına dair yazılanlara baktığınızda zaten, hiç evlenmediği, asabî olduğu, gençliğinde onunla bununla kavga eden bir tip olduğu çıkıyor karşımıza. Her iftira sahibine geri döneceğini de hatırlatırım. Peygamberimizin; *'Kalbinde hardal tanesi kadar iman olan bir kimseyi tekfir edersen o sana döner ve sen kafir olursun'* sözünü hiç mi duymadı bunlar?

Hasılı onlar küllî bir inkardan hareket ediyorlar. Sağlıklı düşünemezler. Tasavvuf karşıtlığı taassubu öyle gözlerini bağlamış ki var oluşunu kabullenemiyorlar bile. Oysa böyle bir ilmin var olduğunu kabul etseler daha sonra bunun problemlerini tartışmakta onlarla yarışırım. Ben size Tasavvufun yol açabileceği

problemler hakkında belki bir saat konuşabilirim. Ama ilimler mertebesindeki yerini ve hakkını da teslim ederek. Bunların durumu güneşin altında fazla kalınca oluşan cilt yanığının müsebbibi olarak güneşi görenlere benziyor. Böbrek mafyası için çalışan bir doktordan dolayı Tıp ilmine karşı çıkan, hastaneleri kapatmaya çalışanlara benziyor. Veyahut sahte peygamberden (mütenebbi) dolayı diğer peygamberleri (hak peygamber) de suçlayanlara benziyor. Hal böyleyken ana cadde ulemâsı yani cumhur-ı ulemâ ise bunda bir problem görmemiştir. Çünkü izahı vardır.

Bu *'Aklı Karışıklara Bir Kılavuz'* da biz yazalım bari. Delâtü'l-hâirîn olur mu bu izahlar bilmem ama ben yine de bir şeyler söyleyeyim. Bu manada Moğol ajanlığı konusu bir hocamızın ortaya attığı bir çok fantaziden birisidir. Bu iddia olmasaydı, bu hocalarımız başka iddialarda bulunurdu. Bu Moğol olmaz, İngiliz olur, Fransız olur vs. Aslında bilimsel bir tavır değil, bir art niyet var. Açıkça *'Ben bu ekolü sevmiyorum, ben bu ekolden hoşlanmıyorum'* deseler daha dürüst olacaklar. Zaten bu iddiayı ortaya atan hocamız yakınlarına, daha asistanken Erzurum'daki bir toplantıda zamanın Konya

Müzesi Müdürü'nün kendisini herkesin içinde küçük düşüren sözler sarf etmesi üzerine Mevlevîliğe karşı müthiş bir şekilde kinlendiğini ve bir intikam duygusu ile hareket ettiğini, yakın dostlarına söylemiş. Allah selamet versin, şifalar versin kendisine. İlimde kin olmaz! Beğenmeyebilirsiniz, sevmeyebilirsiniz. Benim meşrebim Mevlânâ ile çok örtüşmüyor, diyebilirsiniz. Ben İbn Teymiyye ekolünden hoşlanıyorum, diyebilirsiniz. Gayet tabi. Ancak iftira, hakaret, tekfir yapamazsın.

Bu arada bu Moğol ajanlığı ve buna benzer birçok iddiaları ortaya atan hocaya yakın zamanda değerli bir arkadaşımız, Prof. Dr. Hayri Kaplan mufassal bir kitap yazarak cevap verdiğini de hatırlatmak isterim. O iddiaları tek tek çürüttü. Detaylı merak edenler o kitaba müracaat etsinler.

Gelelim bizim yorumumuza. Şimdi her şeyden evvel sûfilerin de yaklaşımlarında tıpkı zahir uleması gibi farklı farklı içtihadlarda bulunduklarını peşinen bilmek gerek. Şöyle ki, meselâ Necmettin-i Kübra Moğol'a karşı doğrudan cihad etme içtihadında bulunuyor ve direniş gösteriyor. 'Hayır' diyor ve çarpışa çarpışa, bir elinde

kılıç bir elinde Moğol perçemi varken şehit oluyor. Mekânı cennet olsun. Necmettin Kübra, ki Mevlânâ'nın babasının geldiği tasavvuf silsilesidir. Fakat ne var ki Moğollar eze eze geliyorlar. Mevlânâ görüyor ki geliyorlar ve gerçekten her yeri yakıp yıkarak geliyorlar. Bir güç bu, sen bu güce direndiğin zaman, seni yok ediyor. Mevlânâ; -biraz serbest tercüme yapıyorum- diyor ki; "Durun, bırakın gelsinler ben bunlardan üç yüz Muhammed sancağı çıkaracağım". Yoksa; 'Bunlar çok iyi zulmediyorlar ne güzel, zulme devam etsinler mi diyor Mevlânâ?' Hayır. Sadece, bir strateji izliyor. Bu strateji bugün uluslararası ilişkilerde devletlerin uyguladığı yöntemlerdir. Bazı devletler zalimdir. Ama o zalimle sen muvakkaten, bazı maslahatlar icabı ittifaklar yapabiliyorsun. Bunlar olağan şeylerdir. Bahçesaray'da Satranç oynamış olsaydınız bu oyunun nasıl bir oyun olduğunu anlardınız. Allah bile; "Onlar bir oyun kuruyorlar biz de bir oyun kuruyoruz, görelim bakalım kimin oyunu daha isabetli" diyor.

Mevlânâ'nın gerçekten izlediği yöntem bir içtihattır. Ben bunlara direnmeyeceğim, bunların içinden bize hizmet eden ajan çıkaracağım diyor adeta. Zaten biliyorsunuz

ki Moğolların her komutanı yeknesak değil. Çok zalim olan olduğu gibi dine ve hususen ehl-i beyte çok hürmetkâr olanı da var. Meselâ Cengiz'in üç oğlundan Ödgey, çok merhametli bir insan. Yani diğerlerinden farklı. Timur'a geldiğin zaman, Timur'un Nakşî büyükleriyle Orta Asya'daki

Anadolu Ârifleri ve Âlimleri Yazma Eser Sergisi'nden

irtibatını unutmamak lazım... Nakşî büyükleri Timur'a karşı çıkabilirlerdi. Aslında Mevlânâ, Anadolu'da Moğol şiddetini azaltma vazifesi görmüştür ve Moğollardan birçok komutan Mevlânâ'nın müridi olmuştur. Bu bir içtihadıdır. Peki diğer içtihadı bakalım. Fetavâ-yı Mardîniye'sinde İbn-i Teymiyye, Moğol cihadını ilân eder. *"Moğollar kafirdir, savaşmak lazım der"* der. Ama kaybeder. Şimdi İbn Teymiyye'nin Moğollara karşı cihat içtihadı mı yoksa Mevlana'nın içtihadı mı netice vermiştir, olaya bu gözle bakmamız lazım. Kendince bu müsamahakâr yaklaşımından dolayı hemen onu bir ajan yapmak gibi şeyler gayri ciddi iddialardır. Ben dünyevî zaferleri esas alan biri değilim ama dini gözle baktığımız zaman da sonuçta kim kazanmıştır? Onların içerisinde üç yüz Muhammed sancağı çıkaracağım diyen Mevlânâ, pek çok kişinin ihtidâ etmesine vesile olmuştur. Netice olarak bazıları ben direneceğim demişler bazıları da direnmenin fayda sağlamayacağını hissederek, farklı bir içtihadı tercih etmişlerdir. Malum olduğu üzere bir âlim içtihadında isabet ederse iki sevap kazanır ama kaybederse de bir sevap kazanır. Meseleye böyle bakmak lazım.

DARÜLMÜLK KONYA:
Peki aslında Hacı Bektâş-ı Velî'nin de bu bağlamda Mevlânâ benzeri bir yol izlediğini söyleyebilir miyiz?

MAHMUT EROL KILIÇ:
Tıpkı mezheb imamı gibi sûfi büyüklerin de farklı içtihadları olabilmekte. Ancak genel olarak çatışmaktan ziyade suhuletle yaklaşmayı tercih ettikleri doğru. Meselâ aynı mantığı izleyecek olursak Emir Sultan da, Molla Fenârî de Moğol ajanıdır dememiz lazım. Hoca bunları gözden kaçırmış. Yıldırım Beyazıt Kütahya'ya kadar gelen Moğollarla savaşmaya hazırlanıyor. Hatta Molla Fenârî gibi âlimleri esir alıyorlar. Emir Sultan ben gider konuşurum sen acele etme diyor. Gidiyor, konuşuyor Molla Fenârî'yi de diğerlerini de kurtarıyor. Bunu nasıl yaptı? Mevlânâ nasıl yaptı ise öyle yaptı hoca. Ajan olmaya gerek yok. Şam'da Timur ile görüşen İbn Haldun da Moğol ajanı o zaman...

Âriflerin kapısı herkese açıktır. Hacı Bektâş-ı Velî'nin de kapısı öyleydi. Kimlik sorulmaz dergâhtan girene, mezhebi, ırkı sorulmaz. Gelene niçin geldin, gidene niçin gidiyorsun denilmez. Bunlar çağdaş takıntılar. Bugün biz modern kirlenmişlikle tarih yapıyoruz

aslında. Anakronizme düşüyoruz. Ajanlık iftirası da aynı türden. Hacı Bektâş-t Velî'nin de yöneticilerle iyi geçinmek gibi bir içtihadı var. Sûfi siyaset felsefesinde, yöneticilerle aşırı samimi olma ama onların da kalplerini kazanmaya bak denerek çok adam kazanılmıştır. Onları doğru işler yapmaya teşvik et. Yanlış işlerinde de onlara nasihat et, denir. Bu manada çok fazla *Nasihatnâme* yazılmıştır. 'Sultan ve Derviş' irtibatı uzun bir konu. Çok güzel malzeme var bu konuda. Bu tavır bazılarını yalakalık gibi de gözükabilir. Yalakalıkla bunun arasında çok ince bir fark vardır ve bunu iyi tefrik etmek lazımdır. Meselâ Sultan, İbn Arabî'ye üç farklı kâşâne hediye ediyor. İbn Arabî'nin, o anahtarları geri teslim etmesi, sultanlardan bir şey beklemediğinin göstergesidir. Eyyûbî komutanlarından birini, Melik Zahir iftira sonucu hapsediyor ve hapiste süreç yavaş yavaş ilerliyor, kesin idam edilecek. İbn Arabî mektup yazıyor: *"Bu çok değerli bir komutandır, lütfen yapma bata ediyorsun"* deyince, komutanın idamını durduruyor. Şimdi, İbn Arabî'nin bundan ne menfaati var? Hatta, sultana öyle bir mektup yazmak cesaret ister, ters teperse seni

de idam edebilir. Dolayısıyla, âriflerin bu yönteminin bir strateji olduğunu görüyorum. Bu stratejiyi birileri beğenmeyebilir, ben cihat edeceğim, diyebilir. Bu, Yasir ile Ammar bin Yasir'in içtihadı gibidir. Ammar bin Yasir'in babası Yasir biliyorsunuz takiyye yolunu seçmedi, ben putlara söveceğim dedi. İşkence altında öldürülmeyi göze alarak şehadet yolunu seçti ve şehit oldu. Ammar sonrasında vicdan azabı duydu ve Peygamber Efendimize dedi ki: "Annem ve babam böyle bir yolu seçti. Ama ben böyle imanımı korudum." Peygamberimiz, "Hayır, müsterih ol", dedi, "Kalben veya imanen böyle demedikten sonra, senin seçtiğin yol imanı korumak açısından caizdir". Ezcümle, tasavvufta bunun gibi farklı yaklaşım modelleri vardır. İdeolojik veya imanî olarak bir şeyi benimsemekle bunu karıştırmamak lazım.

DARÜLMÜLK KONYA:

Bahsettikleriniz Ebu Hanife ile İmam Malik'i hatırlamıza getirdi. Ebu Hanefi, Emevilere karşı ciddi bir muhalefetin içerisinde. Aslında Abbasilerin gelmesini umuyor, fakat umduğu gerçekleşmiyor ve tamamen muhalefet etmeyi seçiyor. İmam

Malik de aslında Abbasilerle iyi ilişkiler kurmuş olan biri, fakat hem İmam Malik'in hem Ebu Hanife'nin yolu Muhammed en-Nefsüzzekiyye'nin Abbasilere karşı kalkışmasında kesişiyor ve her ikisi de onu destekliyorlar. Daha sonra Ebu Hanife'nin başına gelenler malum. İmam Malik'e soruyorlar: "Abbasilerle aran neden çok iyi?" Onun cevabı şöyle: "Bana gelip danıştıkları zaman onlara danışacak ortam bırakmam lazım".

MAHMUT EROL KILIÇ:

İşte bakınız! Yani Hz. Hasan Efendimizin içtihadıyla, Hz. Hüseyin Efendimizin içtihadı hep tartışılmıştır. Birinin şehadet yolunu, diğerinin ise daha farklı bir yolu tercih etmesi. Biri birinden üstün mü? İçtihat bu. Biri böyle içtihat eder, biri öyle içtihat eder. Bunlar pek ilmi şeyler değil. İndi ve hissî ve intikam duygusu ile hareket etmek...

DARÜLMÜLK KONYA:

Sûfiler şehir hayatı çerçevesinde bir anlamda insanlara cila çekmişler. O bakımdan, Hz. Mevlânâ ve İbn Arabî'nin Anadolu'nun şehirlileşmesinde ne gibi katkıları olmuştur?

MAHMUT EROL KILIÇ:

Şehir kelimesinin Arapça karşılığı olan, medine, medeniyet ve medenî kelimelerinin zaten hem etimolojik hem de fikri açıdan bir irtibatı olduğunu hepimiz çok iyi biliyoruz. Yani bedevîleşmekten medenîleşmeye doğru bir geçiştir şehirleşme... Hamdım yandım piştim felsefesini söyleyen bir Mevlânâ gibi, insan-ı kamil olmayı eğitim felsefesinde ana eksene oturtan bir İbn Arabî gibi kişilerde, ham olan, kaba olan, yontulmamış olan, behimî hisleri ile hareket eden nefs-i emmaresi hakim insan tipinden, aşklı, dünyaya estetik bakan, kendisi, komşuları ve ailesiyle barışık bir insan modeli inşa etmeye doğru geçmek hedefleniyorsa, o tür insanlardan oluşan topluluk da medenî bir topluluk haline geliyor demektir. Kültürümüzde, "tekke terbiyesi görmüş olmak" diye bir tabir vardır. "İstanbul beyefendisi" tabiriyle özdeş. Yani bir bakıma İstanbul beyefendisi, tekke terbiyesi görmüşlere denir. Bu sizi inceltiyor, ince zevk sahibi yapıyor, çünkü tekkede şiir var, aşk-ı muhabbet var, ince sanat eserlerinin üretimi var. Özellikle Mevlevîhânelerde mûsikî de ona eşlik edince

sizin oradan kaba bir insan tipi çıkarmanız mümkün mü? Bu tür insanların oluşturduğu kümeler medenî şehirler haline gelir. Meselâ Konya, Mevlânâ'nın Konya'sı, İbn Arabî'nin Konya'sı, bu manada

çok güzel örneklerle dolu: İnsan-insan, insan-devlet, insan-din adamı ilişkisi, hatta gayrimüslimlerle ilişkiler... Mevlânâ gibi bir din âliminin cenazesine bir Ermeni ve bir Rum'un da iştirak ediyor

olması, birilerinin de çıkıp defolun kafırlar ne işiniz var sizin burada dememesi, bunların hepsi Konya'nın yüksek irfan seviyesine işaret ediyor. Yani "şeref-ül mekân, bi-şeref'il-mekân", o mekânın kalitesi oradaki insanların kalitesi ile doğru orantılıdır. Bu manada bugün Osmanlı şehir modeli nerede, günümüz şehir modelleri nerede?

DARÜLMÜLK KONYA:

Hız. Mevlânâ aslında çağını aşan birisi. Konya'da her sene düzenlenen semâ törenleri var. Bu törenlerin Avrupa'da, Türkiye'ye kıyasla daha çok ilgi gördüğünü ve Allah'ı hatırlamak, bilmek konusunda onların daha çabuk cevap verdiğini görüyoruz. Bunun Mevlânâ felsefesindeki yeri için neler söylemek istersiniz?

MAHMUTEROL KILIÇ:

Bu çok doğal bir süreç. Bir Rumeli tabiri vardır: "*Neka ekmek o ka köfte*" derler. Senin ekmeğin ne kadar ise içine o kadar köfte koyarlar. Mevlânâ'nın yaşadığı dönemde Konya insanının kapasitesi neyse, Mevlânâ o ekmeğin içini o kadar köfteyle doldurmuştur. Ama çok özür diliyorum, özellikle son yüzyılın Müslümanları

şehirleşmek, medenîleşmekten ziyade daha köylü-kasabalı kaldıklarından, düşünce tarzı itibariyle kasabalı din adamı modeli sebebiyle, Mevlânâ gibi üst perdeden konuşan adamını anlamama gibi bir problemle karşılaşmışlardır. Dolayısıyla Mevlânâ'yı anlamak-anlamamak aslında bir turnusol kâğıdıdır. İbn Arabî'yi anlayan toplumlar ve anlamayan toplumlar olarak İslâm tarihini ikiye ayırıyorum. Bir yerde İbn Arabî, bir yerde Mevlânâ baş tacı edilmişse orada İslâm Medeniyeti yeşeriyor. Bir yerde bu iki kişi dışlanmışsa orada el-Kaide ve Işid benzeri yapılar ortaya çıkıyor. Bugün Afganistan modelinde arkadaşlarımızın ders müfredatlarının hiçbirinde Mevlânâ yer almaz, İbn Arabî yer almaz. Afrika'da petrol dolarlarla kurulan şeriat fakültelerinin herhangi birinin ders programında ne Mevlânâ ne de İbn Arabî yer alır. Peki ürün nedir, çıkan netice nedir? O üniversite ve medreselerden çıkan öğrenci tipi, Şebab, El-Kaide, Işid gibi hareketleri oluşturmuşlardır. Çok doğaldır bu süreç. Batıların sosyoekonomik seviyeleri, Ortaçağlarda bizden geriydi. Ancak tersyüz oldu. Onlar belirli üst seviyelere geldiler. Bu manada, kendi dini kaynaklarında da tam karşılığını

bulamadıklarını Mevlânâ'da buluyorlar, Mevlânâ'nın tercümelerinde buluyorlar. Evrenselliği yakalamak çok önemli bir noktadır. Öyle sözler söyleyeceksiniz ki bir Arjantinli de, bir Çinli de, bir Avustralyalı da, yani bir Müslüman da ve bir gayrimüslimde de karşılığını bulacaksa size evrensel düşünür denir. Meselâ Platon. Bütün dünya Platon'u okur, Japon'u da Çinlisi de okur.

Neden? Çünkü ele aldığı konular evrenseldir. Ama çok özür diliyorum, sizin bir hukukçunuzun istinca ve istibrâ ahkamına dair yaptığı açıklamalar, taşlar şu ölçüde olacak vs... Bunu hangi dile tercüme ederseniz ediniz, bu bir şeyi yakalayamaz. Ben dünyada hiçbir muhtedi tanımıyorum ki "İslâm'ı inceledim İslâm'ın bu tuvalet ahkâmında istinca ve istibrâda taş kullanılması ne kadar mükemmel bir görüşmüş", deyip Müslüman olmuş olsun. Ama "Mevlânâ/Rûmî diye biri var, onun bir şiiri var ve onu okudum, çarptı beni" veya "İbn Arabî'nin şu kitabını okudum, çarptı beni" diyen insanlar var. Diriliş Ertuğrul dizisinin ilk bölümlerinde, bir senaryo icabı İbn Arabî isimli bir karakter vardı biliyorsunuz. Bu İbn Arabî, gerçek İbn Arabî değil, kurgu malum. Bakınız,

suyunun suyunun tesiri bile büyüktür. Dizinin yapımcısı, Şile taraflarındaki film platosunda beni gezdiriyordu. Dedim ki kendisine, "Gazetede okudum Finlandiyalı bir hanım Youtube'dan alt yazılı olarak bu diziyi izlemiş". Dizideki İbn Arabî figüründen etkilenmiş ve onu araştırmaya başlamış, hayatını okumuş. Bakmış bazı kitapları var, İngilizce, Almanca neyse. Kitapları sipariş etmiş ve okumuş. Bir gece rüyasına İbn Arabî giriyor ve Müslüman oluyor. Kadının resmi vardı haberde. Gazeteye verdiği röportaj vardı. Sizin haberiniz oldu mu, duyduunuz mu diye sordum arkadaş'a. "Hocam", dedi, "Bu sizin duyduğunuz bir tanesi, bize ulaşan şu an on iki kişi var", dedi. Bakınız birinde tesir var, birinde tesir yok. Hepsine saygı duyuyorum ama ben bir kişi tanımıyorum ki "Büyük İslâm âlimi diye bilinen İbn Teymiyye'nin İngilizce'ye tercüme edilmiş kitaplarını aldım okudum, muhteşemdi, çarpıldım ve Müslüman oldum" demiş olsun.

Ama İspanyol, Portekizli, İtalyan, Rus vs. yetmiş iki milletten insan gördüm, "Ben Mevlânâ'yı tanıdıktan sonra Müslüman oldum" diyen. "Müslüman olmadım henüz ama Mevlânâ'yı çok seviyorum", diyenleri de var.

Hz. Mevlânâ'nın sandukasının alımlığı

“Mum dibine ışık vermez” diye bir söz var. Mevlânâ bir zamanlar bizi aydınlatıyordu. Şimdi bizim alış kanallarımız kirlendiği ve tıkanıdığı için bizi değil diğerlerini aydınlatıyorlar, problem bizdedir, algımızdadır.

Bazısı diyor ki Mevlânâ hep batılılara çalışıyor, bize niye çalışmıyor? Mevlânâ için Doğu-Batı, Kuzey-Güney fark etmez, senin bir kulak doktoruna gidip kulaklarını temizletmen lazım ‘Bişnev’ sesini duyabilesin.

DARÜLMÜLK KONYA:

Hz. Mevlânâ'nın vuslatının 750. yılı vesilesiyle bu sene Mevlânâ Yılı ilân edildi. Hz. Mevlânâ yılını değerlendirmek için ne önerirdiniz Hocam?

MAHMUT EROL KILIÇ:

Ben, Mahmut Erol Kılıç olarak, Mevlânâ'nın Moğollara yaklaşımı gibi bir yaklaşım sahibiyimdir. Bu ihtifallerle bir şey olmayacağını bilen biriyim ama bunlar hiçbir şey yapmamaktan evlâdır. Mevlânâ kendi hayatında bile iki veya üç kere semâ etmiş birisidir. Mevlevîlik sadece semâ töreni değildir, Mevlevîliğin bir felsefesi, bir düşüncesi vardır. Mesnevî dersleri, Mesnevî şerhi vardır. Mûsikî vardır. Birçok konusu vardır Mevlevîliğin. Çile vardır, çilenin felsefesi vardır. Matbah eğitimi vardır, matbahtan geçiş vardır. Mevlevîlik ve Mevlânâ deyince anlatılacak çok şey vardır. Mevlânâ'nın düşünceleri üzerine uzun uzun şerhler yapmak lazımdır. Bugün kuantum fizikçileri, sicim teorisyenleri, Mevlânâ'nın “Evrende her nesne birbirine görünmez bir sicimle bağlıdır”, beytinin üzerinde çalışmalar yaparak bu görüşe vardıklarını söylüyorlar. Biz de Mevlânâ'nın görüşlerinden yola çıkarak

bazı bilimsel gelişmeler gerçekleştirmemiz lazım. Ondan ziyade, biz Türkler olarak sema törenlerini çok öne çıkarmışız. Karşı değilim. Ancak çeşitlendirmek iyi olur derim. Meselâ İran'da bir müddet yaşamıştım. Orada duvar yazıları, grafiti ile bile Mevlânâ'dan sözler yazılır. İlkokul, anaokulu, ortaokul ve lise düzeyindeki ders kitaplarına Mevlânâ eklenir, kompozisyon yarışmaları yaptırılır, ondan seçilmiş beyitler verilir çocuklara, beyitler üzerine yorum yapmaları istenebilir. Mevlânâ felsefesini daha da içselleştirmeliyiz ki toplumsal barışı sağlayalım. Bugün Mevlânâ Türkiye'de, üç beş kişinin evinde bir biblodan ibarettir. Mevlânâ'nın felsefesi toplumumuza intikal etmiş değildir: Hala kırıncıyız! Hala birbirimizle kavga ediyoruz. Gûya en hoşgörülü olması gereken insanlar bile birbirinin kuyusunu kazıyor. Ama Mevlânâ'yı okusaydık, ne diyordu; *"Ma-bera-yı vasl kerdan amedim/Ne bera-yı fasl kerdan amedim"*: Birleştirmeye geldik, ayırmaya değil. Bu görüşleri eğitim programımıza almamız lazımdır. Yunus Emre'yi İlahiyat eğitim formatına dahil etmemiz lazımdır. Bugün, Hz. Mevlânâ mezarından kalksa

gelse, Ankara'da Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan içeri alınmaz! Bu, çok ama çok önemli bir noktadır. Birçok yerde söyledim, yazdım, tekrarlıyorum. Her sene 17 Aralık geldiğinde Mevlânâ'yı anlatan bir cuma hutbemiz bile yoktur.

DARÜLMÜLK KONYA:
Konya'da bile okunmuyordur.

MAHMUT EROL KILIÇ:
Hiçbir yerde yoktur. Olmaz! O zaman Mevlânâ'yı turistik bir metaa olarak kullanmaya devam ediyoruz demektir. Tekrar söylüyorum, ben ona da razıyım, hiç yoktan iyidir. Suyunun suyu bile bir şeyler getirir. Ama gönül isterdi ki en idealini, en güzelini yapalım. Mecelle kaidesidir: *"Eğer birşeyin tamamını elde edemiyorsan onun parçasını reddetme"*. Hz. Mevlânâ, "Şems'ten bana haber getirene şu kadar altın vereceğim" diye haber salıyor. Bunu duyan bazı suiistimalciler, "Biz Şems'i gördük", diyorlar. "Nerede gördünüz?", "Meram'da gidiyordu", al sana bir altın. Sonra başka biri geliyor, "Ben Şems'i gördüm", diyor, "Nerede gördün?", "Karaman'a doğru gidiyordu". Yalan söylüyorlar, Mevlânâ yine de altın veriyor. Perişan bir

halde Mevlânâ, etrafındakiler de üzülüyorlar. Diyorlar ki; "Efendim yapmayın, kendinizi bu kadar perişan etmeyin, bunlar yalan söylüyorlar". O da diyor ki, gülerek; "Benim bilmediğimi mi zannediyorsunuz, o sevgilinin yalan haberine altın veriyorum, eğer gerçeği söyleselerdi canımı verirdim".

DARÜLMÜLK KONYA:
Hz. Mevlânâ'nın isminin Celâl olduğunu söylemişsiniz. Bununla ilgili de birkaç cümle lütfederseniz, en azından tarihe not düşmüş oluruz.

MAHMUT EROL KILIÇ:
Estağfirullah! Tasavvufta, cemal ve celâl tecellisi diye iki tecelli farkı vardır. Buna dair şu güzel ve nükteli menkıbe anlatılır: Derler ki, bir devirde, zamanın kutbu dedikleri bir kumaş satıcısı bulunmakta. Teyze, köyde bunu işitir. "Ben kasabaya indiğimde o zaman kutbu olan zatı bir ziyaret edeyim", der. Gider kapısını çalar, bakar ki bu mübarek bir zata benziyor. "Ben onu test edeyim", der ve "Bana şu kumaşı indirir misin", der. Kumaşçı, "Olur hanımefendi" der, indirir. Onu beğenmez, bir diğerini indirtir. Sonra "Onu da beğenmedim" der diğerini indirtir. Bir saat

*Hz. Mevlânâ
sandukasından
kitabe*

boyunca dükkânda en üst en zor yerlerdeki kumaşları dahi indirtir, “Hiçbirini beğenmedim, almıyorum”, der. Dükkân sahibi der ki; “Siz bilirsiniz hanımefendi, nasıl arzu ederseniz”. Kadın der ki, “Gerçekten bu zat zamanın kutbu olmalı, o kadar eziyet ettim kızmadı bile”. Geri döner ve köyde herkese anlatır. Onu dinleyen arkadaşlarından bazıları

da yaklaşık iki ay sonra aynı dükkâna gider. Biri, “Ben de onu deneyeyim”, der. “Bana bu kumaşı indirir misin?” der, indirir, “Beğenmedim ben bunu”, der, “Şunu indir”. “Olur hanımefendi” der ikinciği indirtir. “Bunu da beğenmedim şu üçüncüyü indir”. “Son hakkın hanım!”, der kumaşçı. Üçüncüyü de indirir. “Bunu da beğenmedim der” kadın. “Şunu

da indir”, deyince; “Hanım hanım! O zat gitti, onun yerine ben geldim, o cemel kutbu idi, ben celâl kutbuyum. Hakkın üçtür. Alıyorsan al, almıyorsan çık dışarı!” der.

Bazen bir zatın kendi hayatında da dönemleri vardır: Bazen cemalli bazen ise celallidir. Hz. Mevlânâ’nın sözlerinden ve şiirlerinden birileri öyle bir

Mevlânâ tipi inşa ediyorlar ki şaşırmamak elde değil. Gel ne olursan ol yine gel, gel ama öyle gel, geldiğin gibi de kal şeklinde, böyle laylaylom, *new age* tarzı, papatya çocuklarının Mevlânâ'sı var. Demek istediğim şudur bugün New York'ta bir Mevlânâ var. Tahran'da bir Mevlânâ var. İstanbul'da bir Mevlânâ var. Konya'da başka bir Mevlânâ var. Arap dünyasında ise Mevlânâ maalesef hiç yok! Yani herkesin bir Mevlânâ'sı var. Dolayısıyla, Mevlânâ'yı doğru anlamamız gerekiyor. Mevlânâ'nın öyle sözleri, öyle beyitleri de vardır ki celallenir. Orada buna hiddetlenme, gadaplanma, kızma denmez. Celallenme ile kızma farklıdır. Birinin kaynağı psikolojiktir, diğerinin kaynağı ise farklıdır. Meselâ, Hz. Ali Efendimizin savaşta kafiri yere çaldığında, kılıcı kaldırıp tam kellesini uçuracakken, kafirin onun mübareğin yüzüne tükürmesi neticesinde Hz. Ali'nin kılıcını indirmesi ve adamın "Ne oldu, niye beni öldürmedin" diye sorması üzerine, Hz. Ali'nin "Ben az evvel seni aslına rücu ettirecektim, bunu Allah için yapacaktım. Çünkü ben sana düşman falan değilim. Sen bizim dinimize Allah'ın dinine

karşı geldiğin ve engel olduğun için bunu yapacaktım ama sen benim yüzüme tükürdün ve bana hakaret ettin, nefsim köpürdü, devreye nefis girdi. Daha evvel niyetim başkaydı. O zaman o hiddetle kılıcımı sana indirecek olursam, Allah için değil nefsim için indirmiş olacağım". Yerdeki kafir "Bu ne büyük bir anlayış, bu nasıl bir kavrayış" deyip Müslüman olur, rivayete göre. O açıdan celallenme; hiddetlenme, sinirlenme, gadaplanma demek değildir. Mevlânâ'nın adı Celâleddin'dir, Mevlânâ ile uğraşanların başlarına pek hayırlı şeyler gelmemiştir. Evliyaullah'ın bazıları böyledir. Meselâ Anadolu'muzda "Yol Veren Dede" vardır

"Yol Vermez Dede" vardır. Bir tanesinin üstünden yol geçirebilirsin, sana izin verir. Kabrinin üzerinden yol geçireceğim dersin, izin verir, "Buyur geç", der. Böyle pek çok ismi meçhul kabirler üzerinden yollar geçmiştir. Bazısı ise; "Hayır olmaz, gidin başka yer bulun, beni rahatsız etmeyin", der. Greyderi kırar, devirir. Bazısının tecellisi böyledir. Bunların hepsi haktandır. Çünkü Hakk'ın esması muhtelifdir. Cemal de, Celâl de Allah'tandır. Yani Allah'ın cemali ve celali vardır. Ama "*ve rahmeti vesiati kulle şey'in*", yani "Cemal'im celâlimi geçmiştir", diyor. Baskın olanı Allah'ın cemalidir. Dolayısıyla celâlin içindeki cemal ile, cemalin içindeki celâl arasında fark vardır. Tasavvuf cemaldeki celâli daha çok sever.

DARÜLMÜLK KONYA:
Çok teşekkürler.

MAHMUT EROL KILIÇ:
Ben teşekkür ederim.

Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı
Mevlana Kültür Merkezi. Çimenlik Mahallesi. Aslanlı Kışla Caddesi. No:8
Karatay/KONYA